

Залеський І. І., к.геогр.н., доцент, Михальчук М. А., ст. викладач кафедри екології, Голомис А. В., студентка IV курсу (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ДО ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО УПРАВЛІННЯ БАСЕЙНОМ РІЧКИ ЗАХІДНИЙ БУГ

Проведений аналіз стану басейну Західного Бугу та розроблені конкретні рекомендації для виконання різних блоків досліджень згідно вимог ВРДЄС 2000/60/ЄС, що забезпечать організацію транскордонного басейнового управління водними ресурсами
Ключові слова: водні ресурси, управління, басейн річки.

Вступ. Визначивши Європейський вектор розвитку, Україна у грудні 2001 року ратифікувала Водну Рамкову Директиву Європейського Союзу 2000/60 ЄС (ВРД 2000/60 ЄС) [1], стратегічною метою якої є адаптація українського природоохоронного законодавства із законодавством Європейського Союзу по впровадженню європейських моделей управління і охорони природних ресурсів. Зокрема, надзвичайно важливими є реформування у сфері управління водними ресурсами.

Прийнята у 2000 році ВРД 2000/60 ЄС визначає основні принципи управління водними ресурсами та шлях досягнення доброї якості води і безпечного стану річок і водойм. Одним із головних принципів, викладених у Водній Рамковій Директиві ЄС є інтегрована басейнова модель управління водними ресурсами, що передбачає спільні дії трьох держав, що знаходяться у басейні Західного Бугу.

Аналіз останніх досліджень. Планомірне вивчення водогосподарського стану басейну річки Західний Буг розпочалось в середині 60-х років минулого сторіччя. На основі “Угоди про співпрацю в галузі водного господарства на прикордонних водах між Урядами ПНР і СРСР”, яка пролонговувалась до 1991 року. З набуттям Україною державності, роботи по співпраці відновились. В подальшому водогосподарські та наукові дослідження проводились Ю. Бахмачуком, І. Залеським, Л. Курганевичем, А. Демиденком, Н. Вознюк та іншими фахівцями. Так, у 1996 р. підписано узагальнюючу угоду про співпрацю з Республікою Польща, у 2002 р. укладена Угода про спільне використання та охорону природних вод з Республікою Білорусь. Згадані угоди стали підставою для створення та функціонування двохсторонніх ко-

місій з питань прикордонних вод: польсько-української і білорусько-української [2]. В період 2004–2006 років функціонувала програма управління басейнами річок Західний Буг, Латориця, Уж (TACISCBC). З 2007 року продовжувалася “Програма сусідства Польща – Білорусь – Україна Interres IIIA/ TACIS CBC”, як нова форма співпраці.

Перший етап транскордонного вивчення (2007–2009), основною метою якого було зміцнення транскордонної польсько-білорусько-української інституціональної співпраці в галузі управління водними ресурсами басейну Західного Бугу завершені. Польська сторона виконувала роботи дотримуючись ВРД 2000/60/ЄС, а українська і білоруська частина басейну функціонували за адміністративним принципом, тобто дотримувались регіональних і місцевих програм своїх держав. Проекти створення транскордонного єдиного басейнового управління не розроблялись.

Окрім міжнародних програм вивчення водогосподарського стану басейну, проводились різнопланові наукові дослідження.

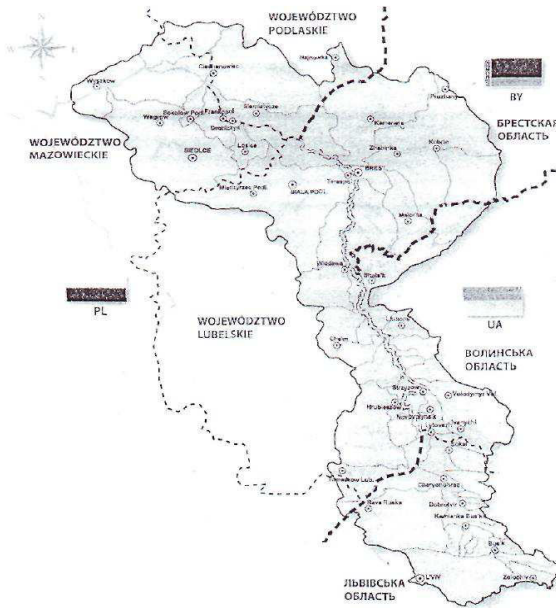
Так, у 2005 році проведено басейново-геоморфологічне районування верхньої частини річкової системи Західного Бугу [3].

На території від витоків до широти м. Володимир-Волинського виділено шість басейново-геоморфологічних районів: Білостоцько-Спасівський, Солокійський, Ратинський, Полтвинський, Прибузький, Верхньобузький, в межах яких виконана екологічна оцінка території.

Проблему прикордонних водних басейнів на прикладі Західного Бугу вивчав І. Залеський (2006), який виділив конкретні напрямки гідрогеологічних досліджень, що відповідають вимогам ВРД 2000/60/ЄС.

Методика досліджень. Використовуючи емпірико-теоретичні методи при підготовці матеріалів до проблеми транскордонного управління водним басейном, проведений аналіз і синтез матеріалів водогосподарського спрямування за період з 1964 року по теперішній час, а також результати досліджень науковців, що стосуються басейну Західного Бугу (рисунок).

За основу для аналізу прийнята ВРД 2000/60/ЄС, у якій визначені конкретні вимоги до господарювання у водних басейнах Європи. Застосування методу аналогій дозволило встановити факт повної невідповідності методів сучасного адміністрування у використанні водних ресурсів як в Україні, так і в Республіці Білорусь.

Умовні позначення:

- державний кордон України, Білорусі, Польщі
- межі областей, воєводств

Рисунок. Карта басейну Західного Бугу

Вирішення проблеми транскордонного управління басейном Західного Бугу можливо при єдиній методиці проведення робіт з комплексним підходом до захисту усіх водних об'єктів у басейні, єдиним планом управління басейном, удосконаленням законодавств, цілеспрямованим менеджментом, ефективним використанням водних ресурсів за принципом «Забруднювач платить» та іншими імперативами передбаченими ВРД 2000/60/ЄС.

Метою та завданням цієї статті є імплементація положень ВРД 2000/60/ЄС про створення басейнового управління водами Західного Бугу, з урахуванням економічних, екологічних та соціальних аспектів, при недопущенні подальшого погіршення його водного стану.

Постановка завдання. На основі аналізу виконаних робіт та результатів власних досліджень поставлена мета розробити рекомендації для створення єдиного транскордонного басейнового управління водними ресурсами річки Західний Буг.

Опрацьовані матеріали наукових організацій польсько-білорусько-української співпраці використовуються при розробці конкретних рекомендацій по створенню басейнового управління.

Серед пріоритетів доцільно визначити:

- організаційні питання та проведення навчальних семінарів;
- розробку детальної гідрографічної карти басейну;
- збалансоване використання водних ресурсів та їх охорона;
- моніторинг поверхневих і підземних вод;
- створення геоінформаційної системи.

Результати досліджень. Організаційна структура басейнового управління. Враховуючи, що переважна частина водозбору басейну (49,2%) знаходиться в Польщі, а також враховуючи її досвід по імплементації вимог ВРД 200/60/ЄС в інших басейнах, доцільно базу транскордонного управління розмістити у Варшаві. Регіональні управління до яких будуть входити окремі воєводства Польщі (Люблінське, Підляське, Мазовецьке), Львівська та Волинська області України і Брестська область, Республіки Білорусь, відповідно розмістити у Любліні, Луцьку і Бресті.

Для впровадження Директиви необхідно провести на рівні експертів та виконавців навчальні семінари по термінологічному розумінні, принципах типології поверхневих вод басейну Західного Бугу, кореляції законодавчих вимог держав-учасниць, моніторингу якості вод, лабораторних досліджень тощо.

Розробка детальної гідрографічної карти. Басейн річки Західний Буг є складовою частиною басейну Балтійського моря, а територіально його площа на 49,2% займає терени Республіки Польщі, яка є членом Європейського Союзу, 27,4% – українські землі, а 23,4% припадає на Республіку Білорусь. Близько 14% території басейну займають охоронні території міжнародного і державного значення. В середній частині басейну на польській стороні знаходиться Ленчинсько-Влодавське поозер'я, а на українській і білоруській частині – Шацький та Біловезький національні природні парки.

Територію басейну перетинає польсько-український Міжнародний біосферний резерват Західне Полісся.

Починаючи від с. Пісочне Сокальського району Львівщини, с. Мовники Іваничівського району Волині і с. Голембе Люблінського воєводства, річка Західний Буг вниз за течією до кордону з Білоруссю, є державним кордоном України та Польщі. З польської території в Західний Буг впадає 17 його приток, з української – 15 приток, основними з яких є Гучва, Вельнянка, Удаль, Луга, Неретва. З Білоруської – Рита, Копайівка, Редова Річка, Спіке [4].

За структурою використання площі басейну 45% складають орні землі, 27% – ліси, а 18% використовується як луки і пасовища.

Загальний обсяг річкового річного стоку є близьким до 4,0 млрд. м³ для розробки гідрографічної карти басейну повинна використовуватись єдина топографічна та гідрологічна основа.

У польській частині басейну доступні карти масштабу 1:10000; 1:25000; 1:50000 (geotiff та chapetile), білоруській – 1:100000 (цифрова); 1:50000 (аналогова), для української – 1:50000 (цифрова, mapinfo та аналогова) і 1:100000 (аналогові) [5].

Для визначення обсягів досліджень необхідно виконати еколого-геоморфологічне районування басейну, основною таксономічною одиницею при якому повинен бути басейн. У верхів'ях басейну від витоків до широти м. Володимир-Волинського у 2006 р. проведено районування результати якого дають змогу виділити басейнову геосистему, як на карті так і на місцевості; можливість чіткої порядкової класифікації річкових систем; визначеність взаємозв'язків морфологічної, ландшафтної, гідрологічної та інших структур за відомими методами [3].

Адже, з екологічного погляду басейновий підхід до аналізу виникнення і розвитку процесів забруднення, їхнього ступеня впливу і діяльності є доцільним та може бути використаним для виділення природно-господарських проблем як на локальному, так і на регіональному рівнях.

Збалансоване використання водних ресурсів та їх охорона. Однорічний, за останні 5 років, загальний обсяг використаних підземних вод становить 189,6 млн м³, зокрема Польща – 58,6, Білорусь – 54,9 і Україна – 76,1 млн м³. В межах України 77,6% підземних вод використовувались для комунальних потреб. Підземні води є єдиним джерелом питної води в басейні Західного Бугу. Окрім того, питні води спрямовувались на потреби харчової промисловості (молокопереробні, лікєро-горілчані та цукрові заводи), а також тваринницькі ферми. У

порівнянні з Польщею і Білоруссю, Україна у 2,5 рази більше використовувала підземні води.

Загальний обсяг використаних в басейні Західного Бугу поверхневих вод становить щорічно 65,4 млн. м³. У польській частині – 60,7%, білоруській – 21,3 та в українській 18%. Ці води використані в енергетичній промисловості, рибному господарстві та для меліорації земель. Джерела забруднення вод поділяються на 2 види: пунктові, стоки з очисних та дифузні, які походять з інтенсивно удобрюваних сільськогосподарських угідь, неканалізованих сільських пунктів, рекреаційних і міських територій.

За результатами аналізу даних забруднення, вирішальним чинником якості води є дифузні джерела забруднення, оскільки їх частина від загального обсягу стоків майже 70%. Більшість небезпечних речовин у стоки з польської частини басейну потрапила з очисних споруд міст Седліце, Хелм, Біла Подляска, Луків і Сомятичі, з білоруської – м. Бреста, з української – з очисних споруд м. Львова. Необхідно відзначити, що обсяги скидів зі Львова вдвічі більші, ніж забір води з басейну Західного Бугу. Це пояснюється експлуатацією водозборів, що знаходяться в басейні Дністра, але усі стоки скидаються у басейн Західного Бугу.

Стан моніторингу якості вод. До 2010 року в басейні Західного Бугу моніторинг здійснювався на 30 контрольно-вимірювальних пунктах безпосередньо у руслі річки (на польській частині – 14, білоруській – 6 та українській – 10). Окрім того, контрольні виміри проводились на притоках річки (Польща – 33, Білорусь – 3, Україна – 3). Загальна кількість пунктів моніторингу поверхневих вод становить 69, що є достатнім для об'єктивної оцінки якості вод, але не підлягає кореляції. Так, за польськими класифікаціями – IV і V клас якості (з 5-ти класів), білоруськими – II-III (за 7-ма класами), українськими – III (за 5-ма класами). Отже, за кількісними показниками моніторингова мережа відповідає вимогам ВРД 2000/60/ЄС, а для оцінки якості необхідно розробити однакову систему класифікації результатів лабораторних досліджень [6].

Створення геоінформаційної системи. Для інтегрованого міжнародного управління водними ресурсами басейну Західного Бугу доцільно розробити і впровадити геоінформаційну систему обробки результатів досліджень трьох держав. Указана система повинна забезпечити скерований збір даних за усіма складниками, зберігання та надання доступу до просторових даних на відповідних рівнях.

Впровадження геоінформаційної системи дасть можливість поєднувати і використовувати дані з різних джерел та користування матері-

алами необхідних органів різного рівня. Система повинна передбачити легку доступність інформації, оцінку її придатності та умови використання.

Висновки. Для створення транскордонного управління водними ресурсами басейну річки Західний Буг згідно вимог ВРД 2000/60/ЄС необхідно: скоригувати законодавчі документи трьох країн з вимогами Європейського Союзу; виробити принципи визначення типології річок та інших поверхневих водних об'єктів в басейні; виконати басейново – геоморфологічне районування; центр управління розмістити у м. Варшаві з підпорядкуванням відповідних інституцій України і Білорусі; провести координацію пріоритетних цілей при впровадженні ВРД ЄС 2000/60/ЄС передбачених Директивою і Програмою України по забезпеченню населення і галузей економіки водними ресурсами [7]; розробити однакову систему моніторингу вод; скорелювати національні нормативні документи по оцінці якості води; створити геоінформаційну систему басейну Західного Бугу.

1. Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/ЄС. – К., 2006. – 240 с.
2. Бахмачук Ю. Звіт з реалізації проекту «Розробка польсько-білорусько-української водної політики в басейні Бугу». Грант Контракт ТАСІС : 2008/154- 946 / Ю. Бахмачук. – Луцьк, 2009. – 98 с.
3. Курганевич Л. П. Басейново-геоморфологічне районування верхньої частини річкової системи Західного Бугу / Л. П. Курганевич // Вісник Львів. ун-ту.– 2005. – № 42. – С. 173-174. – Серія геогр.
4. Залеський І. І. Інтегроване управління екологічним станом району басейну річки Горині / Залеський І. І., Статник І. І., Клименко О. М. // Національна екологічна політика в контексті Європейської інтеграції України. – К., 2010. – С. 99-102.
5. Залеський І. І. Кореляція результатів лабораторних досліджень транскордонних вод / І. І. Залеський // Вісник НУВГП. – Рівне, 2009. – Вип. 3(47) 2.1. – С. 116-121.
6. Демиденко А. Геоінформаційні інтернет-системи басейнів річок України як основа для співробітництва у галузі охорони та інтегрованого управління водними ресурсами / А. Демиденко // Національна екологічна політика в контексті Європейської інтеграції України. – К., 2010. – С. 92-94.

Рецензент: д.с.-г.н., професор Клименко М. О. (НУВГП)

Zaleskyi I. I., Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Mykhalchuk M. A., Senior Lecturer of ecology department, Holomys A. V., Senior Student (National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne)

TO PROBLEM OF CREATION OF THE WESTERN BUG RIVER POOL CROSS-BORDER MANAGEMENT

Conducted analysis of the state of Western Bug pool and concrete recommendations are developed for implementation of different blocks of researches in obedience to the requirements of WFDEC 2000/60/EC that will provide organization of transfrontal pool water control.

Keywords: water resources, managements, river basin.

Залеский И. И., к.геогр.н., доцент, Мыхальчук М. А., ст. преподаватель кафедры экологии, Голомыс А. В., студентка (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

К ПРОБЛЕМЕ СОЗДАНИЯ ТРАНСГРАНИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ БАССЕЙНОМ РЕКИ ЗАПАДНЫЙ БУГ

Проведенный анализ состояния бассейна Западного Буга и разработаны конкретные рекомендации для выполнения разных блоков исследований согласно требованиям ВРДЕС 2000/60/ЕС для обеспечения организации трансграничного бассейнового управления водными ресурсами.

Ключевые слова: водные ресурсы, управление, бассейн реки.
